

KOÓSNÉ TÖRÖK ERZSÉBET

ny. könyvtári főigazgató
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár
koosne.torok.erszabet@gmail.com

MOLNÁR SZILVIA

könyvtárvezető
Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár
Molnar.Szilvia@uni-mate.hu

WALLESHAUSEN 100
EMLÉKEZÉS A HAZAI AGRÁRKÉPZÉS KUTATÓJÁRA
ÉS TUDÓS KÖNYVTÁROSÁRA,
WALLESHAUSEN GYULÁRA (1923–2010),
SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Walleshausen Gyulára, egy olyan tudós kiválóságra emlékezünk születésének 100. évfordulója alkalmából, aki a magyar könyvtárügy, az 1945 utáni könyvtárosok első nagy nemzedékének kiemelkedő, elhivatott szaktekintélye, s e mellett a hazai agrárképzés, az agrár-felsőoktatás, a mezőgazdasági szakképzés története feltárásának egyik meghatározó kutatója. Könyvtárosi és történelmi munkája során tisztelte, hozzáértő tudásával elemezte, tudományos igényességgel kötetekké formálta a múlt történelmi értékeit, ezzel megőrizve és átörökítve az utókor számára. Könyvtárszakmai írásai, egyetemtörténelmi munkái megkerülhetetlenek, fontos alapművek, ha valaki egy-egy általa művelt témakörben kutatást végez, vagy csak egyszerűen érdeklődik valamely könyvtári kérdés, intézmény vagy szak története inánt. Ezen írásunkban egész életútjára és munkásságára, de első-sorban agrártörténelmi tevékenységére emlékezünk.

Kulcsszavak: Walleshausen Gyula, könyvtár, agrár-felsőoktatás, történelmi kutatás, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár

REMEMBERING GYULA WALLESHAUSEN (1923–2010) RESEARCHER OF THE NATIONAL AGRICULTURAL EDUCATION. On the occasion of the 100th anniversary of his birth, we commemorate Gyula Walleshausen, an outstanding scholar, a dedicated and prominent authority of Hungarian librarianship. He was one of the most important figures of the first great generation of librarians after 1945 and one of the most influential figures in the history of Hungarian agricultural education, agricultural higher education and agricultural vocational training. Both as a librarian and a historian, he analysed the historical values of the past with great respect, competence and scientific thoroughness, thus preserving and passing them on to posterity and the future. His writings on librarianship and the history of the university are indispensable, important and fundamental

Beérkezett: 2023. 08. 05.
Közlésre elfogadva: 2023. 09. 15.
Copyright GERUNDIUM

studies for all those who are researching these topics, or are simply interested in a particular issue related to the library, the institution or the discipline. This paper presents his entire career, but especially his work as an agricultural historian.

Keywords: Gyula Walleshausen, library, agricultural higher education, historical research, Hungarian University of Agricultural and Life Sciences, Kosáry Domokos Library and Archives

Walleshausen Gyula (1923–2010) nyugalmazott könyvtári főigazgató, történész, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) jogelőd intézményének címzetes egyetemi tanára, számos elismerés, köztük a 2013-ban alapított Kosáry Domokos-díj első tulajdonosa (posztumusz).¹ Róla került elnevezésre a MATE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár kutatói olvasóterme 2010-ben bekövetkezett halálát követően.²

Walleshausen Gyula 1923. július 19-én született Baján. Édesapja, id. Walleshausen Gyula (1878–1943) fogorvos, édesanyja óradíjas tanítónő volt.³ Gyermekkoráról keveset lehet tudni. Arról többször beszélt, hogy a nehéz családi körülmények ellenére tekintélyesnek mondható könyvtári környezetben nevelkedett egyik nagybátyja könyvgyűjteményének is köszönhetően. Szeretett fogalmazni, írogatni. Ígéretes, tehetséges diákként alsóbb iskoláit Baján végezte. Orvos édesapja megbetegedése, majd halála miatt hamar önállóvá kellett válnia, időnként állást vállalva és kihagyásokkal végezte el a középiskolát Baján, majd Újvidéken.⁴ 1944 novemberében behívóval a zsebében egy razzia alkalmával erődtítési munkára került, 1945 májusától 1946 májusáig hadifogoly volt.

Fotó:
Koósné Török Erzsébet

¹ Első elismerésére (miniszteri dicséret) 1955-ben terjesztette fel Kosáry Domokos könyvtári igazgató.

² Az egyetem elnevezései: 1945-től 1949-ig Magyar Agrártudományi Egyetem; 1949-től 1989-ig Agrártudományi Egyetem, Gödöllő; 1989. szeptember 1-jétől 1999. december 31-ig Gödöllői Agrártudományi Egyetem; 2000. január 1-jétől Szent István Egyetem, Gödöllő; 2021. február 1-től a Szent István Egyetem jogelőd szervezetére épülő Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem államilag elismert felsőoktatási intézményként működik tovább.

³ Érdekes adalék, hogy a család közeli kapcsolatba került Móra Ferencsel, aki az idősebb Walleshausen Gyula hűgát, Walleshausen Ilonát (1880–1953) vette feleségül. Móra-levelek Walleshausen Gyula hagyatékában is találhatóak, amiket mindig büszkén mutatott meg.

⁴ III. Béla nevét viselő cisztercita gimnáziumban végezte középfokú tanulmányait Baján (kihagyásokkal), majd az Újvidéki Magyar Királyi Állami Gimnáziumban járta a VIII. osztályt és itt érettségizett 1942 júniusában. Gimnáziumi évei alatt rendkívül aktív diák volt, részese számos iskolai tevékenységnek.

Felsőfokú tanulmányai – tudományos fokozatok szerzése

A hadifogságból való hazatérés után 1946-ban iratkozott be a Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának (1948-tól Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem) közgazdasági- és kereskedelmi osztályába, ahol kereskedelemtudományi bizonyítványt szerzett. A tanszéki könyvtárat gyakran látogató hallgatóként nagy hatással volt rá a könyvtári környezet, s nyilatkozata szerint igazából itt jött rá, hogy könyvtárosnak való. Közgazdászhallgatóként a Bank- és Kereskedelemtechnikai Tanszék (majd Számviteli Tanszék) könyvtárkezelője, „hallgató-famulusa” lett, majd a gyűjtemény vezetésével is megbízták. Ekkor Káplány Géza (1880–1952) a *Könyvtárak korszerű rendezése és fejlesztése* című, 1943-ban megjelent kétkötetes könyvéből ismerte, tanulta meg a könyvtári feladatokat, a saját gyakorlati tapasztalatai mellett. 1958–1963 között – már a Gödöllőn töltött évei alatt – munka mellett kiegészítő okleveles könyvtáros diplomát szerzett az ELTE BTK történelem–könyvtár szakán. Közgazdasági, könyvtárosi és történelmi képzettsége, ezekre az ismeretekre épülő egyedi gondolkodásmódja alapozta meg sikeres pályafutását, országos elismertségét.

A könyvtárigazgatás elméletéről írt dolgozatával a doktori címet 1966-ban szerezte meg.⁵ 1997-ben a magyaróvári agrár-felsőoktatás története témakörben készített munkájával a történettudomány kandidátusa lett.⁶

Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára – az 1951-es kitelepítés

1949-től 1951-ig a Magyar Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának volt könyvtárosa. Szinte minden könyvet leemelt a polcról, hogy legalább belenézzen. Különösen a bibliográfiák és a könyvtártani szakirodalom érdekelte, és közben állandóan cédulázott. Azok közé tartozott, akik vallották a rendbe rakott tudomány fontosságát, s hogy minden tudás elérhetővé váljon a könyvtárat látogatók számára. Ez végigkövette egész pályafutását. A kitelepítés vetett véget itt folytatott szakmai munkájának.

Élete során számos nehézséggel kellett megküzdenie, előbb édesapja 1943-as, még egyetemi tanulmányai megkezdése előtti elvesztése, a hadifogság időszaka, az 1951-es kitelepítés a Hortobágyra, a vagyontalanság megélése, az ínséges idők átvészelése, a kényszermunkán töltött évei segédmunkásként, kubikusként, figuránsként.⁷ A kite-

⁵ WALLESHAUSEN Gyula: *A könyvtárigazgatás elméleti kérdései a szocializmus viszonyai között*, Doktori disszertáció (Budapest: ELTE BTK, 1966).

⁶ WALLESHAUSEN Gyula „*A magyaróvári agrár-felsőoktatás története az első világháború végéig (1818–1918)*” 1997. Forrás: http://real-j.mtak.hu/8379/1/MTA_AkademiaiErtesito_1997.pdf, hozzáférés: 2023. 09. 11.

⁷ A kitelepítés apósára vonatkozott, de mivel együtt laktak, érintette a család minden tagját, őt és feleségét is.

lepítés megszüntetéséről szóló döntés után elhagyhatta kényszerlakhelyét, de státusz hiányában a közgazdasági könyvtárba nem tudták visszavenni. Gödöllőn sikerült igen nagy nehézségek árán egy albrletli szobát kapnia feleségével, s az éppen akkor Gödöllőre költöző Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárában állást is ajánlott számára az akkori könyvtárvezető.

Gödöllő – Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára

1953 novemberétől a gödöllői Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárában kezdte meg újra a szakmai munkát. Addigi tevékenysége során gyűjtött feljegyzései és kéziratái egy része ugyan elveszett, de nagy erővel, elszántsággal látott munkához, s igyekezett pótolni az eredményes könyvtári munkához szükséges mezőgazdasági ismereteket is. Mikor az egyetemi könyvtárba érkezett, Kosáry Domokos már itt dolgozott, így 1957 őszéig, Kosáry letartóztatásáig közvetlen munkatársak voltak.⁸ Walleshausen Gyula beosztásai: előbb önálló könyvtáros, aztán osztályvezető, majd igazgatóhelyettes. Feladatai közé tartozott: az 1945-ben létrehozott budapesti székhelyű első Magyar Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára Gödöllőre való költöztetésének szervezése; az állomány egységes gyűjteménnyé való alakítása, rekatalogizálása; az állománygyarapító és állományapasztó feladat irányítása; az egyetemtörténeti külön-gyűjteményi csoport munkájának vezetése; könyvtári kiadványok írása és szerkesztése; módszertani anyagok kidolgozása, valamint a könyvtáros és könyvtárhasználati képzés, a szakirodalom-kutatás oktatása; az egyetemen belüli új helyre költözés, a belső átalakítások segítése. Többször beszélt nekünk a hallgatókkal folytatott kerekasztalszerű beszélgetésekről, amelyek keretében bővítette igen egyenetlen ismereteiket, segítette tanulmányaikat, ami elvezetett a szakirodalom-kutatás tananyag tartalmának kidolgozásáig, majd oktatásáig. Meghatározó szerepe volt a tudománytörténeti szempontból értékes régi művek, valamint a tájékoztatást szolgáló segédkönyvek beszerzésében, s a kutatói segédkönyvtár kialakításában, az egyetemtörténeti munkaközösség munkájában, az évfordulókhöz kapcsolódó kiállítások rendezésében is.

Azon dolgozott Kosáry Domokos vezetésével, hogy a gödöllői bibliotéka határozott arculatú, központi jellegű, tudományos színvonalú könyvtárrá fejlődjék, mely a többi tudományos könyvtár sorában hiánytalanul be tudja tölteni az őt megillető helyet.

⁸ Kosáry Domokos (1913–2007) az MTA rendes tagja, nagy tekintélyű elnöke, Széchenyi-nagydíjas történész, a hazai és a nemzetközi tudományos élet és közélet kiemelkedő személyisége. Mellőzöttsége időszakában meghatározó egyénisége volt az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának, ahol 1952 októberétől 1957. őszi letartóztatásáig dolgozott mint könyvtáros, majd igazgató.

*Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat
– A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára*

Szeretett a gödöllői könyvtárban dolgozni, de sajnos nem úgy alakultak a feltételek, hogy itt maradjon. 18 év után úgy döntött, hogy elmegy az egyetemről. 1971–1978 között Bibó István (1911–1979) nyugdíjba vonulása után a KSH könyvtárának igazgatóhelyettese lett. Ebben az időszakban a tárolókönyvtári koncepció és a könyvtári összefogás, az együttműködés kezdeményezője, valamint a könyvtári hatékonyságnövelés szorgalmazója volt. Különösen foglalkoztatta az állománynövekedés, a megfelelő elhelyezés, és az ehhez kapcsolódó számos kiemelt kérdés, mint például az új könyvtár építésének lehetősége is. Több nagyobb könyvtár közös raktári vállalkozása, a „raktár-város” valósult ekkor meg Törökbálinton.

1978–1985 között Berend T. Iván akadémikus, akkori rektor felkérésére a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem (ma Budapesti Corvinus Egyetem) Központi Könyvtárának igazgatója, majd főigazgatója lett egészen 1985-ös nyugdíjazásáig. Örömmel ment vissza az egyetemre. Könyvtárvezetőként előkészítette, s levezette az új helyre való költözést (az egyetem központi épületéből a Közraktár utca 18–22. szám alá), majd irányította a korszerű szolgáltatások, az új olvasószolgálati modell bevezetését. Ezáltal nemzetközileg is jegyzett közgazdaságtudományi információs központtá vált az egyetem könyvtári gyűjteménye.

A két utóbbi munkahelye erősítette meg benne Ranganathan ötödik törvényét, miszerint a könyvtár egy állandóan fejlődő, növekvő szervezet, ám nem szükségszerű, hogy ez kiszorítsa az olvasót és a könyvtárosokat.

Vissza Gödöllőre

1986-ban tért vissza egyetemünkre, ahol csaknem két és fél évtizeden át széles körű kutatói és könyvtárhasználati oktatói munkát végzett. Halála napjáig a Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban dolgozott sajátosan berendezett szobájában, könyvei, folyóiratai birodalmában, s szinte naponta segítette a könyvtár és az annak keretében működő levéltár szakmai törekvéseit.

Rendszeres találkozásaink alkalmával mindig meglepett bennünket valamilyen érdekes egyetemtörténeti kézirrattal. Ma is szívesen idézzük fel, amint fehér köpenyében a polcok között keresgélt, olvasgatott, közben segítette a hallgatókat. Egyik levelét örök becsben őrizzük, amelyet közvetlenül a halála előtti betegeskedése alatt írt, amikor csak levélben tartottuk a kapcsolatot: „[...] *nagyon szeretnék már a könyvtár »levelező« tagjából »rendes« tagként ismét köztetek lenni!*”

Szakmai közéleti szerepvállalásai

Egész életútja során rendkívül aktívan vett részt az országos szakmai közéletben. 1964 és 1982 között a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) Ellenőrző Bizottságának elnöke volt többszöri újraválasztással. Ebben a minőségében az MKE tanácskozási jogú tagjaként vett részt a könyvtáros egyesület munkájában. 1983-tól 1987-ig az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának (ma Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma) elnöki posztját töltötte be, melyről évente készített írásos beszámolója a *Könyvtári Figyelőben* is megjelent. Rendszeres résztvevője és előadója volt az MKE vándorgyűléseknek igen újszerű témakörökkel.

Az MTA II. Filozófia és Történettudományok Osztálya Egyetemtörténeti Albizottságában, valamint az MTA IV. Agrártudományok Osztálya, Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottságában végzett tevékenysége kiemelkedő.

Egészen haláláig aktív tagja volt a Magyar Felsőoktatási Levéltárak Szövetségnek (MFLSZ). Az 1990-es évek elején támogatta a gödöllői és más egyetemek szaklevéltára létrehozásának tervét, s a Budapest-Gödöllői Egyetemi és Főiskolai Levéltári Szövetség 1993-as megalakulását. A gödöllői egyetemi levéltár működéséhez az elkészült Reperitórium bevezetőjének megírásával járult hozzá.

Kutatási területei – oktatói munkássága

A magas színvonalú szakmaiság mellett rendkívül olvasmányos, élvezetes stílusban írta cikkeit, tanulmányait, önálló és szerkesztett könyveit. Mindig olyan témákkal foglalkozott, amelyek hiányoztak a hazai, de olykor a nemzetközi szakirodalomból is. Első tanulmánya 1949-ben jelent meg a *Gazdaság* című folyóiratban.⁹ Közel kétszáz publikációt jegyez, köztük német nyelvű írásokat is.¹⁰ Kutatási területének két iránya határozható meg, amiben maradandót alkotott:

1. Könyvtártudományi munkák (könyvtárelméleti és gyakorlati kérdések elsősorban közgazdasági és mezőgazdasági könyvtárakra vonatkozóan): könyvtári tájékoztatás, bibliográfia, dokumentumok feltárása, szakkatalógus szerkesztése, olvasószolgálat, referens munka, könyvtárosképzés, a könyvtáros hivatás etikája, könyvtárvezetés, hálózati együttműködés, innováció, jövőkutatás. Külön meg kell említeni a ma már történeti értékűnek számító Egyetemes Tizedes Osztályozási (ETO) rendszer magyar viszonyokra alkalmazott kiadásában – 3-as főosztály, 65-ös osztály Csapodi Csabával (1910–2004) – és a könyvtári címléírási szabvány összeállításában való közreműködését.

⁹ WALLESHAUSEN Gyula, „Üzemgazdasági dokumentáció”, *Gazdaság* 4, 19. sz. (1949): 1165–1169.

¹⁰ A MATE KDKL levéltári anyagai között szerepel egy általa vezetett publikációs jegyzék 2009-ig bezárólag.

2. Történeti jellegű kutatások: a hazai agrártörténet-írás, az agrár-felsőoktatás története, köztük a gödöllői egyetem és jogelőd intézményei, a magyaróvári felsőoktatás múltjára vonatkozó kutatások, mezőgazdasági szakképzés, szakok története, könyvtárügy története. Szögi László, aki nagyon jól ismerte, azt mondta róla, hogy nála jobban más nemigen ismerte a hazai agrárképzés történetét.¹¹ Kedves témaköre volt a gödöllői gyökerű gazdaasszonyképzés és a vadászattörténet.

Oktatói, előadói munkája az 1949/50-es, 1950/51-es tanévig nyúlik vissza, ekkor tartotta első előadásait. Fontos kiemelni, hogy a bibliográfiai oktatás bevezetésének kezdeményezője volt az agrár-felsőoktatásban. Óráin nagy gondot fordított a szakma történeti gyökereinek megismertetésére. Könyvtárosképző tanfolyamokon is tanított, a gödöllői doktori iskolában pedig a *Mezőgazdasági művelődéstörténet* és az *Egyetemes agrártörténet* tárgyakat adta elő.

Írásai, publikációi, főbb kiadványai, könyvei

Fontosabb munkái, alapvető tanulmányai: *A mezőgazdasági tudományos kutatás és tájékoztatás segédkönyvei* (1957), *A mezőgazdasági tájékoztatás segédkönyvei* (1968), *Az Agrártudományi Egyetem emlékkönyve* (1970), *A könyvtárvezetés főbb elméleti kérdései* (1970), *A magyaróvári agrárfelsőoktatás 175 éve 1818–1933* (1993), *Hej! Élet, élet, gazdaság* (szerk., 1993), *A Gödöllői Agrártudományi Egyetem jubileumi emlékkönyve* (főszerk., 1995), *Erzsébet királyné és falkavadászatai* (1998), *A szakoktatás Mária Terézia politikájában* (2004), *A rohonci gazdaképző intézet* (2005), *Agrártörténet-írásunk kezdetei a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemléig* (2006), *A Jászfelsőszentgyörgyi Vörös Sarok Vadászárság története* (2007), *Denis professzor és tanítványa, Festetics György* (2008), *Kosáry Domokos, a tudományszervező könyvtárigazgató* (2009). Néhány munkájáról részletesebben is írunk.

Kosáry idején Walleshausen Gyula jelentősen kivette a részét *Az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai* címmel indított hat könyvtári sorozat megvalósításában. Ezek közül a IV. sorozat 2. füzetének szerzője, összeállítója is volt *A mezőgazdasági tudományos kutatás és tájékoztatás segédkönyvei* (1957) címmel. Az összeállítást az egyetem segédkönyvtárára alapozták, betartva a bibliográfiai munka alapvető követelményét, a könyv kézbevétele útján történő vizsgálatát, s csak a hézagok kitöltése miatt kerestek fel más budapesti könyvtárakat. A kiadvány hiányosságai és annak okai is feltárára kerültek a bevezetőben.

„*A mezőgazdasági tájékoztatás segédkönyvei*” (1968) című munkája egy évvel azt követően jelent meg a *Mezőgazdasági könyvtárosképzés füzetei* sorozatban, hogy 1976 őszén megindult a Középfokú Könyvtárosképző Szaktanfolyam Mezőgazdasági Tagozata. A tanfolyam hallgatói mellett a szakkönyvtárak munkatársainak is hasznos segédeszközként vált a kiadvány.

¹¹ Szögi László CSc, történész, levéltáros, címzetes egyetemi tanár, ny. könyvtári főigazgató.

1970-ben jelent meg „*A könyvtárvezetés főbb elméleti kérdései*” című közel kilencven oldalas, jelentős számú felhasznált irodalommal és jegyzettel ellátott tanulmány. Ez a téma nagyon hasznosan szolgálta a könyvtárak korszerű működésének biztosításához szükséges elméleti ismeretek megalapozását. A témakör megválasztása mutatja Walleshausen Gyula problémaérzékenységét is, azt, hogy bátran foglalkozott az akkori időszakban igen aktuális, egyben újszerű kérdésekkel, olyanokkal, amik addig jelentőségüknél kisebb mértékben foglalkoztatták a könyvtárosokat és a könyvtárak irányítóit. Ilyen volt a könyvtáros hivatás etikai kérdései, a hálózati együttműködések. Már 1974-ben a jövőkutatás és a könyvtárak kapcsolatáról számolt be a pécsi vándorgyűlésen.

A hazai agrárképzés és agrár-felsőoktatás történetére vonatkozó munkássága

Külön fejezetben mutatjuk be a hazai agrárképzés, az agrár-felsőoktatás egész történetére és egyes intézményeinek fejlődésére, valamint a mezőgazdasági szakképzés történetére vonatkozó írásait. Ezek közül elsőként a Gödöllői Agrártudományi Egyetem történetével kapcsolatos kutatásait, munkáit kell megemlíteni. Két nagy, átfogó munka is készült: az egyik az egyetem fennállásának 25., *Az Agrártudományi Egyetem emlékkönyve 1945–1970* (1970), a másik pedig a 75. évfordulójára készített könyve, *A Gödöllői Agrártudományi Egyetem jubileumi emlékkönyve 1920–1995, I–II.* (1995). Mind a két kiadványnak összeállítója, szerzője, főszerkesztője. Ezek az egyetemről megjelent legátfogóbb, legrészletesebb írásoknak tekinthetők, a második, kétkötetes mű több mint harminc szerző közreműködésével készült. Ennek első kötetében foglalkozik az agrárszakismeretek felsőfokú oktatása kialakulásának előzményeivel, a mezőgazdaságtan egyetemi oktatásának kezdeteivel, azzal a hosszú küzdelemmel, amelyik az önálló agrár egyetemért folyt.¹² Majd a következő terjedelmes részben a kiemelkedően jelentős jogelőd intézmények létrejöttének és működésének történetét mutatja be reális és egyben kritikai megközelítéssel. Elsőként az 1920–1934 között működő Budapesti királyi Magyar Tudományegyetemi Közgazdaságtudományi Kart, s annak Mezőgazdasági Szakosztályát veszi elő. Az egyetemi szintű mezőgazdasági felsőoktatás első intézménye ünnepélyes tanévnyitóján 1920. október 31-én Teleki Pál miniszterelnökként mondott köszöntőjéből idéz: „*A tanári karra az a feladat vár, hogy olyan ifjakat neveljenek, akik nem csak ismerni fogják a földet, hanem meg is szeretik.*” A könyvben bemutatja, hogy a közgazdaságtudományi kar, s annak mezőgazdasági szakosztálya milyen bizonytalan helyzetben és nehézségek árán tudta biztosítani az oktatás feltételeit egész fennállása alatt, az új egyetemi szervezetbe való bekerüléséig. Ezt követően mutatja be az

¹² Történelmi alapossággal mutatja be az 1777-ben bevezetett első tanügyi szabályzatot, a *Ratio Educationis* által elrendelt mezőgazdaságtan iskolai oktatást; a budai (majd pesti) egyetem felállított mezőgazdaságtan tanszéket, s tudós professzorát, Mitterpacher Lajost; a II. *Ratio Educationis* tartalmi elemeit, rendelkezéseit; a Középponti Gazdaképző Intézet tervét; a mezőgazdasági főiskola létesítésére vonatkozó törekvéseket és ezek jeles képviselőit.

1934. évi X. törvénycikk alapján létrejött Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemet, s Mezőgazdasági és Állatorvosi Kar Mezőgazdasági Osztályát (1934–1945): szervezet, elhelyezés, új tanulmányi rend és tanterv, új tangazdaság, tanszékek működése, jeles professzorok, újjáalakult ifjúsági egyesület, a mezőgazdasági tanárképzés indulása, a Darányi Ignác Agrártudományos Társaság működése, és még sorolhatnánk. Azokat a törekvéseket is ismerteti, amelyek továbbra is az önálló mezőgazdasági egyetem létesítését szorgalmazták. Hasonló részletességgel tárgyalja a gödöllői felsőoktatás közvetlen gyökereit jelentő első, immár valóban önálló Magyar Agrártudományi Egyetem 1945-ös létesítését, mely négy karral indult: Mezőgazdaságtudományi, Állatorvostudományi, Erdőgazdaságtudományi és Kert- és Szőlőgazdaságtudományi. Bemutatja az egyetem szervezeti változásait, Budapestről Gödöllőre költözését, az új székhely kiépítését.¹³ A második kötetben az egyetem szervezeti egységeit mutatja be az évkönyvekre jellemző részletességgel, minden összefüggést tárgyalva. Nemcsak a karokról, az akkor az egyetemhez tartozó kutatóintézetekről és más egységekről ír, hanem a diákéletéről, a művészeti és sporttevékenységről, s a könyvtárról is. Fontos megjegyezni, hogy az egyes részek fejezetei elé a kapcsolódó eseményekről, fontosabb történésekről egy időrendi összeállítás készült. Ez jellemző Walleshausen Gyula munkáira. Történelmi alaposágát, egyben hitelességét mutatja a közel 850 jegyzet is. A függelékben közölt rektori, dékáni, főigazgatói, igazgatói fotók egyetemtörténeti értéknek számítanak. Részletes tartalomjegyzék, rövidítésjegyzék, névmutató segíti a kötetek használatát. Sokat idézett alpmű. Ilyen átfogó, forrásokra alapuló egyetemtörténeti összefoglaló munka nem született az 1995 utáni időszakról.¹⁴

Ezen két átfogó munkája mellett számos tanulmányt is írt az egyetem történetének témakörében, ezek közül néhány: *„Húsz éves az Agrártudományi Egyetem”* (1966), Fekete Béla társszerzővel írt műve: *„Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára”* (1959), *„Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei az Agrártudományi Egyetemen, Gödöllőn”* és *„Az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei a Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskolán”* (az utóbbi Mikecz István társszerzővel) könyv részeként (2007), és ilyen személyes élményeire is hivatkozó írása: *„Kosáry Domokos, a tudományszervező könyvtárigazgató”* (2009). Egyetemtörténeti ismereteire alapozva, élete során számos kiállítás megszervezésében működött közre a gödöllői egyetemen.

Walleshausen Gyula másik nagyszabású intézménytörténeti tevékenysége a magyaróvári agrárképzéshez kötődik. *A Magyaróvári felsőoktatás 175 éve 1818–1993* (1993) című könyve az 1818-ban Albert Kázmér szász-tescheni herceg által alapított magyaróvári gazdasági magánintézetől kezdődően mutatja be a jogutód Pannon Agrártudo-

¹³ A kötetből megismerhetjük azt a páratlan egyetemtörténeti adalékot is, hogy MórícZ Zsigmond már 1919-ben a Gödöllői uradalomra álmódta a „magyar földművesképzés igazi központját”.

¹⁴ A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem megalakulásának első éves évfordulójára jelent meg BALÁZS Gusztáv, szerk., *A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem képes krónikája* (Gödöllő: MATE, 2022). A gödöllői Szent István Campus történeti rész többnyire Walleshausen Gyula kutatásain, írásain alapszik.

mányi Egyetem Mosonmagyaróvári Mezőgazdaságtudományi Karának történetét tíz korszakra bontva. Jelentős intézményről van szó, amely hozzájárult a szakképzés hazai alapjainak megteremtéséhez, így tudományos igényű történeti feltárása igen fontos vállalkozás. Walleshausen Gyula írásmódjára jellemzően a korszak történelmi, gazdasági eseményeibe ágyazva tárgyalja a témát, mint a gödöllői kötetekben is. Különös gondot fordított azon különböző tényezők vizsgálatára, amelyek hatása a szakoktatásügy és Óvár sorsának alakulását is meghatározta. A történet megírására három év állt rendelkezésére. A megvalósítás sikeréhez az járult hozzá, hogy ekkorra már úgy tizenkétezer tételből, azaz cédulából álló szakoktatás-történeti bibliográfiája volt, melynek jelentős része Óvárt is érintette. Köztük számos új adat, információ. Az új részek megvilágításával nagyban gazdagította a nagy múltú, meghatározó szerepet betöltő intézményről szóló ismereteket. A képmelléleteket külön kötetben szerepelteti. Walleshausen Gyulára jellemző alapossággal került összeállításra a rövidítések jegyzéke, a névmutató. Az 1365 jegyzet a kutatás végén kerül közlésre korszakonként.¹⁵

Magyaróvárhoz kapcsolódóan a *Hej! Élet, élet, gazdászélet* (1993) címen szerkesztett munkáját is meg kell említenünk. Az alcímnek megfelelően az igen egyszerű formában megjelent kiadvány az óvári gazdászok visszaemlékezéseit tartalmazza. A kiadvány jól illeszkedik Walleshausen 175 évet bemutató történeti munkájához. Nagy értéket képviselnek az egykori diákok hiteles leírásai számos témakörben, sugallják a diákok nagy tiszteletét és szeretetét tanáraik és az intézmény iránt, megtudhatjuk, miért fekete az index, s főként azt, hogy „Óváron tudni kellett!”.

Walleshausen Gyula a fent bemutatott könyvei alapján is joggal nevezhető a gödöllői és az óvári intézetek historiográfusának.

Walleshausen Gyula *„A rohonci gazdaképző intézet”* (2005) címmel írt mezőgazdasági szakoktatásunk történetének kiemelkedő értékéről. A tanulmány feltárja a rövid ideig fennálló gazdaképző (1838–1840) előzményeit, létrehozását, melyben a gróf Batthyány család és gróf Károlyi Lajos, valamint Klauzál Imre, a kiváló gazdatiszt játszott nagy szerepet. Walleshausen bemutatja a közel kilencven fővel induló intézmény igen részletes elméleti és gyakorlati oktatási programját, szól a nyelvi képzésről, a vizsga rendjéről, megismertet a tanári karral, s az intézet megszűnésének okaival és utóéletével, amiről addig számos ellentmondó adat állt rendelkezésre. A tanulmány végén joggal állapítja meg, hogy a gazdaképző jelentősen hozzájárult a mezőgazdasági kultúra színvonalának növeléséhez, a magyar mezőgazdasági szaknyelv formálásához. A szakoktatás történetéhez kapcsolódóan kell megemlíteni egyik kedves témáját, a gazdaasszonyképzést, melyről *„Darányi Ignác gödöllői gazdaasszonyiskolája”* (1999) című munkájában ír. *„Gödöllő oktatástörténete hiányosabb lenne e gyöngyszem ismerete nélkül”* – írja zárásként Walleshausen Gyula.

¹⁵ Az intézmény 2018-as bicentenáriuma megjelent TENK Antal kétkötetes könyve, majd 2020-ban a 3. kötet is (TENK Antal: *Dicső múltunk I–III*. Tarandus Kiadó, Mosonmagyaróvár, 2017, 2018, 2020), melynek egyik meghatározó, méltó elődkötete a Walleshausen Gyula intézménytörténeti munkája.

Történeti írásai közül meg kell még legalább említeni a *Haladó hagyományaink: mezőgazdasági biográfiai irodalmunk helyzete* (1968), *Mitterpacher és a Tereziánium. Mezőgazdasági kultúránk bécsi emlékhelye* (2002), *Darányi Ignác az agrártudományért és Gödöllőért* (2004), *Ki volt idősebb Egán Ede?* (2005) című alapműveit is.

Vadászattörténeti írásai, mint vadász

Vadászati témájú könyvei közül kiemelkedő *Erzsébet királyné és falkavadászatai* (1998) című könyve. A vadászat szeretetéről is ismert történész, aki több évtizeden át maga is vadász volt, az Erzsébet királyné elleni merénylet százéves évfordulójához kapcsolódóan készítette el a kötetet. Számos addig nem ismert forrásra, mellette saját vadásztudományára támaszkodva, a tőle megszokott élvezetes stílusban, ugyanakkor a történetíró alaposágával mutatja be Erzsébet királyné hazai, köztük gödöllői, valamint külföldi falkavadászatait, amiről addig csak érintőlegesen jelentek meg adatok. „*A koronagyémánt Gödöllő*” fejezet sorai által megismerheti az olvasó az akkori Gödöllőt is. A könyv minden fejezetét a királyné életének fontosabb eseményeiről összeállított időrendi táblázat vezeti be. A kötetet 24 kép illusztrálja, köztük több festmény is. *A Jászfelsőszentgyörgyi Vörös Sarok Vadásztársaság története* (2007) című szerkesztett és másokkal együtt írt munkájában mint a társaság vadász tagja mutatja be az alföldi apróvadás társaság történetét, számos képpel is illusztrálva.

A tudós könyvtáros és agrártörténész öröksége, szellemi hagyatéka

Életének 87. évében, 2010. április 22-én hunyt el Gödöllőn. Kora ellenére – ismerve rendkívül aktív életét, terveit – váratlanul ment el. Éppen egy gödöllői egyetemtörténeti tanulmány írásába kezdett.¹⁶ Walleshausen Gyula minden munkahelyén utat mutatott a környezetében dolgozó könyvtárosok, levéltárosok számára, sokakat ragadott magával könyvtárosi, kutatói szenvedélye. Nehéz sorsa ellenére igazi emberi és szakmai értékek alapján élt. Nagy műveltségű, mindig szolgálatkész, kifogyhatatlannak tűnő energiával munkálkodó, több nyelven beszélő, megbízható szakemberként ismertük meg. Emberi tartása, szerénysége, derűje, kedves humora, bölcsessége, figyelme a könyvtári és történelmi feladatokra példaértékű a könyvtáros és levéltáros, egyben a történész nemzedékek számára.

A nagy elődökhöz méltóan hajtsunk most fejet gazdag munkássága előtt. Emlékét, szellemi és erkölcsi hagyatékát tisztelettel őrizzük, ápoljuk tovább, megfogadva azt a Szent István intelmet, amit sírján a nagy nyitott könyv hirdet: „[...] *semmi sem emel fel, csakis az alázat*”.

¹⁶ A hallgatói könyvtáros éveit is számolva haláláig összesen 64 éven át dolgozott, ebből 42 évet Gödöllőn. Köszönetet mondunk az emlékező írás összeállítása során nyújtott szakmai segítségért Zsidi Vilmosnak (levéltárvezető, főlevéltáros, történész – BCE Egyetemi Levéltár), Kissné Bognár Krisztinának (levéltárvezető, főlevéltáros – Veritas Történetkutató és Levéltár) és Katona Adriennek (MATE Rektori Kabinet).